

které klidní vášně a opravuje pudy. Velikou zásluhou demokratických forem je právě, že nutí lidi opouštět tradici a jít za rozumem. Při tom je svoboda nutným základem.

Nitti končí své veliké dílo opětným, nadšeným přiznáním k svobodě, která jediné umožňuje vývoj, je principem života, jedinou udržující a obnovující silou civilisace.

Dr. K. Jk.

REVISE LIBERÁLNÍ DEMOKRACIE S HLEDISKA ANGLICKÉHO LABOURISMU A NĚMECKÉHO NÁRODNÍHO SOCIALISMU.

HAROLD J. LASKI: DEMOCRACY IN CRISIS. Londýn 1933. Allen & Unwin.

H. NICOLAI: GRUNDLAGEN DER KOMMENDEN VERFASSUNG. Berlin 1933. Hobbing-Verlag.

Representativní instituce demokratických ústav, jak je vytvořila éra liberalistická, v posledních letech ztrácejí na oné nepochybné jistotě a přesvědčivosti, kterou měly po dlouhá desetiletí svého vývoje. Nejen ve východní i střední Evropě, také ve státech staré tradiční demokracie západu přicházejí, kdož si kladou otázku, zda a do jaké míry by bylo záhodno revidovati základy zavedených institucí. Referujeme zde o dvou spisích z letoška, a klademe je vedle sebe ne proto, že bychom jejich autory chtěli stavěti do jedné řady, že bychom pokládali Nicolaiovu studii za stejně hlubokou a velkorysou, jako filosoficky založené dílo Laskiho, nýbrž jediné proto, poněvadž formulují revisionistické názory s hledisek politicky stejně aktuálních, byť ovšem diametrálně protichůdných.

I.

Profesor politických věd londýnské university, H. J. Laski, prozrazuje celým svým dílem původ nikoli anglosaský. Stejně tak v této nejnovější knize. Tam, kde anglické myšlení stále ještě by si zachovávalo víru v kontinuitní linii ústavního vývoje, kde ono politickou revoluci nestaví proti evoluci, nýbrž nalézá synthesesu obého zároveň; Laski buduje velmi ostře protiklad kapitalistického dnešku a socialistického zítřku, mezi nimiž bude — podle něho — i v Anglii prostředkovati pravděpodobně ústavně-politický převrat. Laski ovšem jest toho dalek, aby byl stoupencem komunisující diktatury; metody hlásané III. internacionálou jsou mu ovšem cizí. Věří, že převratu musí předcházet takový stav myslí naprosté většiny obyvatelstva V. Britanie, za něhož všechno jiné řešení obecné politické krise — kromě onoho socialistického, jež sám hlásá — bude sledováno nedůvěrou a sklamaním. Teprve po této přípravě myslí — pro něž ovšem podle jeho názoru doba dozrává, nadejde rozhodná chvíle.

Z knihy, o níž zde referujeme, prozrazuje nám autorovu představu revise demokratických institucí toliko druhá kapitola (The decay of representative institutions), a to ještě jen nepřímou, jeví se spíše v kritice parlamentárního zřízení stávajícího, nežli v pozitivních návrzích vlastních. Kapitola první (The illusion of security) analysuje především psychologický stav dnešního evropského lidstva, jež kolísá ve svých dosavadních jistotách, zatím co kapitola třetí (Authority and discipline in capitalist democracy) a čtvrtá (The revolutionnary claim) jedná o tom, jak autorita mravních ideálů, které uznává liberální společnost, slábne a jak se dějí pokusy nahraditi ji autoritou moci a síly, jakož i o autorově hesi, že revoluce není v Anglii požadavkem nikoho, ani vrstev postižených přítomným stavem společnosti, že by však mohla být smutnou nutností.

Jaká jest tedy autorova kritika anglických ústavních institucí? Autor jest především velmi střízlivý v hodnocení veřejného mínění jako politického regulativu a skutečného poháněče politického dění. Prvky veřejného mínění nevyrůstají z poznatků, nejsou produkty rozumu, spíše rozhoduje víra v principy. Otázky, o něž dnes v politice jde, jsou převážně odborné a nemají té atraktivní síly jako zásadové boje XIX. století. — Tisk v Anglii vyrostl v konkurenci velikých, hospodářsky mocně fundovaných podniků, jichž ekonomické zájmy často paralyzují jejich linii. Veřejné mínění v demokracii musí být vedeno, a v kapitalistické demokracii jsou podniky jeho vedení v rukou představitelů kapitalismu. Podle autora jen suggestivní síla zdaru hotových socialistických experimentů v jedné zemi mohla by přes všechny tyto vlivy, které dnes veřejné mínění mají v ruce, působiti opačně v zemi druhé.

Parlamenty v moderní demokracii nejsou, a nemohou být místem diskusse. Po- zbyly přímé iniciativy, zvláště v oboru financí a zahraničních věcí. Záležitosti se jim kupí pod rukami do té míry, že nejsou s to o nich jednati, aniž by převážně spoléhaly na exe- kutivu, čímž se ovšem dostávají do stále větší závislosti na ní. Ale to není hlavní nesnáž. Větší je ta, že za dnešní rozeklannosti nelze zpravidla stavěti vládu jednodité silné vět- šiny, nýbrž buď jen vládu minoritní, buď různorodou koaliční vládu většinovou. — Autor nesdílí názoru, že průměr parlamentní po stránce osobní je dnes horší — jak se často říká — nežli jak tomu bývalo dříve. Jen poměry jsou nepříznivější. Přes to parlamenty nepozbývají své ceny, nežádáme-li na nich nemožné: jsou místem diskussí o věcech prin- cipiálních, což není bez významu pro kontrolu vlády. Naproti tomu však L. pokládá za žádoucí, aby parlamenty přestávaly býtí přímým zákonodárcem, a uvykly si delegovati zákonodárství rámcovými zmocňovacími zákony na exekutivu. I pak ovšem bude mít parlament své obtíže v této přechodné době, neboť oba jeho poly — konservatism a labourism — nejsou již jen vzájemně se kontrolujícími a korigujícími partnery na spo- lečné rovině téhož společenského pojetí. Nedá se předpokládat, že — vyhrál-li by labou- rism bezpečně volby — konservativní menšina v parlamentě nezdvihne mimoparlamentní sabotáž v zemi proti vítězi, vědouc, že reformy, které by dělnická strana uskutečnila, by byly tak pronikavé, že žádná korektura jich nazpět by už možná nebyla. Proto také socialism v případě vítězství musil by si vyžádati na parlamentu široké plné moci a na jich základě debutovati rychlá opatření. Musil by suspendovati klassickou formuli o prá- vech loyální oposice. Není vyloučeno, že v případě nedostatku loyality u svých odpůrců labourism musil by zrušiti i některé ústavní záruky občanských práv. — Jako parla- ment na vládu, musí se vláda čím dále tím více spoléhati na svůj úřednický štáb. Tento stav jest velmi závažný pro labourism, uvážíme-li, že administrativa, o jejíchž výbor- ných odborných kvalitách a loyaltě autor nechce pochybovati, celou svojí povahou jest zařízení konservativní. Co bude socialistické vládě samozřejmým politickým požadav- kem, tento aparát bude pokládati za příliš smělý experiment, do nějž půjde se zata- tými zuby, i když bude prost snahy jej sabotovat. Vláda mohla by míti oporu ve vlast- ních mimobyrokratických expertech. — Jistě větší brzdou nežli byrokracie jest labou- rismu který se chystá převzítí moc v zemi, armáda. Britská branná moc jest přímo třídně složena: velitelé téměř naveskrze vycházejí z vrstev horních, mužstvo z vrstev nižších. V tom je však zároveň — jak se autor domnívá — jistá výhoda: neboť velící personál může býtí v armádě, spíše než v byrokracii, snáze vyměněn nežli massy personálu niž- šího. — Brzdou nad jiné silnou labourismu jest koruna. Autor si zřejmě nedovede před- staviti, že koruna by dala sankci vítězně z voleb vyšedšímu socialismu. Jistě by po-

užila práva rozpustiti zvolený parlament a uvaliti na vítěze opětovnou zkoušku voleb v takovém případě; neboť jest to instituce, jež celou svojí podstatou souvisí s platným dosud řádem nerovnosti. Autor má hlubokou úctu k nositelům koruny v posledních desítiletích, tohoto sebeobětování však od nich neočekává. Praví rovněž, že sám princip dědičné monarchie jest anachronismem v demokratické společnosti. — Zvláštní oddíl je věnován soudnictví. Tu opět L. přiznává osobní nestrannost anglosaského soudce; demonstruje však na stručném přehledu judikatury nejv. soudu Spojených států, kterak ideologická odvislost soudců od ideálů liberálně kapitalistické demokracie činí ji v této přechodné době elementem konservativním a jednostranně protivývojovým. Jde o to, co sám člen tohoto tribunálu, soudce Holmes, nazval „hlavním neformulovaným předpokladem“ („inarticulate major premiss“). — Ve V. Britanii tomu není jinak, třebaže zde soudy nemohou suspendovati platnost zákonů z důvodu neústavnosti, avšak možnosti výkladu jsou tu široké. Kromě toho soudce, a ostatně každý právník, inklinuje vždycky z professe více k právnímu statu quo, nežli aby myslel pod zorným úhlem žádoucích změn. Suggestivní silou na něho působí precedence a tradice, místo vývojových nutností a vyhlídek. — Autor zdůrazňuje, že francouzská ani ruská revoluce nebyly s to podržeti soudní systém svých předchůdců. Má za to, že také labourism, dostane-li se k moci, musil by revidovati dnešní soustavu soudní moci. Nepraví jak, ale z toho, co předeseílá, lze vyvoditi, že má na mysli jakési omezení soudcovské neodvislosti, ne-li v principu, tedy alespoň v tom směru, že by pro soudce byla závazná nařízení, jež by exekutiva vydávala v cestě delegace zákonodárné moci.

Laski-ho nová kniha není ještě pozitivním programem ústavní revise pro britskou říši (jako jím jest na př. stať Sira Stafforda Crippse v knize „Where stands socialism to-day“, jež vyšla rovněž letos pod redakcí G. B. Shaw-a), jest jen revisionistickou kritikou, z níž se na pozitivní požadavky dá jen nepřímou souditi. V každém případě však znamená radikální rozchod s tradicemi liberální demokracie; rozchod tím povážlivější, že jde o autora, který nijak nezapírá svoji úctu k velikému politickému dílu, jež staré instituce v uplynulém století pro svoji zemi vykonaly.

* * *

Přednosta vnitropolitické sekce říšského vedení národní socialistické strany Německa, nynější vládní president v Magdeburgu a poslanec pruského sněmu, dr. Helmut N i c o l a i, podal již v r. 1931 své straně návrh na změnu výmarské ústavy. V přítomné knize podává přepracované toto své memorandum jako aktuální podnět k revisi, která na sebe zajisté nedá dlouho čekati.

N. vychází při svých návrzích z „německoprávního pojetí“, jež ovšem není, leč čirým a libovolným romantismem. Přiznává, že tato myšlenka, která by byla v národě rasově zcela čistém uvědomělá, v německém národě, jenž prý během tisíciletí byl rasově mnohonásobně „zkřížen a bastardován“, jest zatemněna a její spontanní vybavení musí tedy býti „nahrazeno ostřejším vypětím státní moci“. Německou právní myšlenkou není — praví — demokracie, jak mnozí tvrdí proto, že u Tacita se líčí kmenová demokracie jako praforma germánského veřejného zřízení. Tacit prý líčil život jen některých germán. kmenů, jiní žili ve formách autokratických. Jde-li o německou myšlenku, nemůže prý jít o formu: demokracie či autokracie. Německá právní myšlenka prý záleží na rozdíl od římské v tom, že mravnost a právo nejsou od sebe odděleny.

Ale nyní k tomu, jakou navrhuje N. revisi ústavních institucí. Základní důležitost

připisuje tomu, aby osobní substrát ústavy byl správně vytýčen. Klassické rozlišování mezi státními občany a cizinci pokládá za příliš jednoduché. Rozeznává čtvero kategorií s hlediska navrhované ústavy významných: 1. Němce, jimiž jsou, kdož jsou německého původu, při čemž krev (rasa) jest rozhodující. — (Navrhuje zvláštní správní odvětví k vedení rodové evidence.) Pro tuto kategorii jest lhostejno, jde-li o domáci či cizí státní příslušníky. 2. Říšští příslušníci neněmeckého původu. Ty opět dělí na trojí skupinu: Židy, Poláky a ostatní. Tato kategorie nemá občanských práv. Jest pouze v říšské ochraně, odkázána na minoritní status, jenž u každé z oněch tří podskupin je jinak vyměřen. 3. Státní příslušníci německého původu — to jest užší skupina z oné kategorie první. Jsou to Němci, kteří mají říšskou příslušnost ve smyslu práva mezinárodního. 4. Říšští občané: to jsou plnoprávní státní příslušníci. Jen Němec může býti říšským občanem; ale ne každý německý státní příslušník jím jest. Zejména nejsou plnoprávními občany ženy a pak ti muži, kteří nejsou branní. — Jen říšští občané mají volební právo, a některá povolání jsou jen jim vyhrazena.

Organisace státní moci? Nositelem jejím jest říšský vůdce, ne lid. Lid jest toliko pasivní účel, jemuž státní moc má sloužiti. Vůdce jest volen na doživotí šedesátičlenným senátem, t. zv. „Německého řádu“, jímž se rozumí nejužší výběr německého národa bez rozdílu státní příslušnosti. Vůdce jmenuje členy tohoto řádu, a žijící vůdce může i doporučiti svého nástupce k volbě. Vůdce také vydává řádové stanovy, jež nemohou býti měněny říšským zákonodárstvím a nejsou součástí ústavy ani zákonů říše. Autor spatřuje příklad pro tuto instituci v kleru (členstvo řádu) resp. kardinálském sboru (řádový senát) římské církve, a tato analogie jest mu také dostatečným důvodem, aby odmítl námitku, kterou by cizí státy mohly činiti z toho důvodu, že jejich státní příslušníci německé národnosti měli by se takto, jako členové řádu aktivně účastniti na vnitřním ústavním životě říše. Prý katolický klerus má také svoje mimostátní povinnosti, a ostatně, kdyby tento poukaz nestačil, „dann wäre es nur eine Frage der Macht, die Freiheit des Deutschen Ordens im Rahmen der Gesetze anderer Staaten durchzusetzen“. — Státní území měniti bude možno zákonem. „Předpoklad obsažený ve výmarské ústavě, že nová území mohou býti připojena jen, když to jejich obyvatelé žádají podle svého seburčovacího práva, mohl — praví N. — v r. 1919 býti politicky dobře voleným prostředkem, aby se zdůraznilo, že se zahraničním Němcům vyhrazuje právo seburčení. Ale pro novou ústavu se nehodí, neboť nezáleží na seburčovacím právu druhých, nýbrž jedině na vůli německého lidu“. Pro organisaci území doporučuje autor decentralisaci, ale ne podle hranic dosavadních zemí, nýbrž vytvořením čtrnácti zemí, „kmenovým, krajinným a hospodářským podmínkám odpovídajících“. (Rakousko již pokládá za jednu z nich!) Poměr mezi říší a zeměmi jest ten, že říše má v zásadě všechno zákonodárství, země jen, pokud říše je zemím příkáže. Zemské zákony vyžadují souhlasu říšské vlády. Říšské právo láme právo zemské. Správa přísluší v zásadě zemím kromě záležitostí zahraničních, vojenských, koloniálních, celních, poštovníctví, železniectví a vodních cest. — Každá země má svého místodržícího, jež jmenuje říšský vůdce z členů německého řádu. Říšský vůdce také dozírá na správu v zemích, která je mu podřízena. Zemské ústavy vydává místodržící po schválení říšským vůdcem.

Zastupitelské orgány: Orgánem všeho německého lidu jest německý řád (ne říšský vůdce, jenž je suverénem, přímým nositelem a zdrojem státní moci). Orgány říšského lidu (veškerenstvo státních příslušníků německého původu) jsou zastupitelstva: místní, krajská, župní, zemská a říšský sněm. Volba je nepřímá, podobně jako v sovětském

Rusku. Volí se přímo jen do zastupitelstev místních. Do zastupitelstva bezprostředně vyššího volí vždy delegáty členové zastupitelstva bezprostředně nižšího. Volební právo mají, jak řečeno, jen muži schopní zbraně; otcové četných rodin mají volební právo plurální. Zákony vydává říšský vůdce resp. místodržící (v zemích), poradiвшí se s říšským resp. zemským sněmem. Jím přísluší také výkon zákonů. Říšský vůdce má potřebný počet sobě podřízených a odpovědných ministrů, jimž v čele je říšský kancléř. Říšský vůdce jedná s jejich kontrasignací; oni však nejsou politicky odpovědní sněmu, a říšský vůdce není neodpovědný. Ovšem i jeho odpovědnost jest jen „před dějinami“. Immunity členů sněmoven není zapotřebí.

Stavovské zřízení (říšská hospodářská rada, hospodářské komory v zemích a některá odborová zastupitelstva) je vedle organizace politické. Přísluší mu cele jen činnost poradní a zčásti administrativní, naprosto ne vliv na politický kurs ve státě. — Klausule o základních právech občanských jsou podle autora jen „verlogene Redensarten“, jichž použití se přičií nordicko-germánskému pojetí mravnosti. Proto nepatří do ústavy nové německé říše.

Takový je tedy obsah Nicolaiova návrhu. Přes všechno jeho podivínství nelze jej pokládati — vzhledem k osobnosti autorově — za bezvýznamnou studii. Budoucí ústava Německa lomeného kříže jistě bude z ní mnoho čerpati. — Ostatně, odmyslíme-li si novou terminologii, nejsou navrhované instituce ničím tak nebývalým: Německý řád — co je to jiného nežli šlechtická aristokracie v nové podobě? Říšský vůdce, není-li to vlastně monarcha z prvých počátků poradního parlamentarismu? — Že členové Řádu a vůdce mají své funkce osobně, nedědičně, jest ovšem pravda. Ale, budou-li obdařeni tak širokou pravomocí, jak se navrhuje, kdo jim zabrání, aby si nezavedli dědičnost tam, kde ji autor knížky vylučuje?

E. S.

BIBLIOGRAFIE.

ČESKÁ.

- ALUF (A.). — Socialistické formy a metody práce. Moskva, Nakl. druž. zahr. děl. 1933. 47 str. 1 rubl.
- BAUER (Fr.). — Hitlerova třetí říše a náš stát. Praha, Osvěta 1933. 119 str. 18.—.
- BLÁHA (S.). — Branná politika a demokracie. Praha, Svaz čsl. důstoj. 1933. 193 str. 24.—.
- ČÁDA (Fr.). — University v ČSR. V Brně 1933. 12 str.
- GRIMMICOVÁ (M.). — Hitlerovci ve světle svého programu. Praha, Pokrok 1933. 15 str. 0.20.
- HÜBNER (V.). — Národohospodářská chudokrevnost. Praha, Tašek 1933. 31 str. 10.—.
- JIRÁSEK (J.). — Češi, Slováci a Rusko. Studie vzájemných vztahů od r. 1867 do počátku světové války. V Praze, Vesmír 1933. 392 str. 72.—.
- JOFFRE (J. J. C.). — Paměti. V Praze, Melantrich 1933. I. VI. 414 + 410 str. 33 + 33 Kč.
- KNIHA (Hnědá) o požáru říšského sněmu a Hitlerově teroru. Praha, Borecký 1933. 364 str. 35.—.
- KLINGER (M.). — O brannosti. V Praze, Čsl. Obec Sok. 1933. 65 str. 3.50.
- LODGE (O.). — Věda a pokrok lidstva. V Praze, Laichter 1933. 211 str. 20.—.
- MACEK (J.). — Kam se poděly peníze? Co máme dělat? A jiné časové úvahy o cestě z krise. Praha, Svěcený 1933. 59 str. 4.—.
- MANUILSKIJ (D. Z.). — SSSR a světový proletariát. Moskva, Nakl. druž. zahr. děl. 1933. 46 str. 50 kop.
- RÁDL (E.). — O německé revoluci. V Praze, Laichter 1933. 107 str. 12.—.

Vydavatelé: Dr. Jaroslav Krejčí a Vilém Koudelka. Odpovědný redaktor Vilém Koudelka. Revue »Moderní stát« vychází jednou měsíčně. Celoroční předplatné v tuzemsku Kč 100.—. Jednotlivá čísla Kč 12.—, dvojčísla Kč 18.—. Pro cizozemsko zvyšuje se předplatné o poplatky poštovní na ročních Kč 115.—. Kdo si ponechá ukázkové číslo, považuje se za odběratele. Odbírání časopisu přestává jen písemnou vypovědí. Pouhé vrácení výtisku nestačí. Novinová sazba povolena řed. pošt a telegrafů č. j. 85.224/VII.-28. Toto číslo vyšlo v měsíci listopadu 1933. Tiskem Státní tiskárny v Praze.